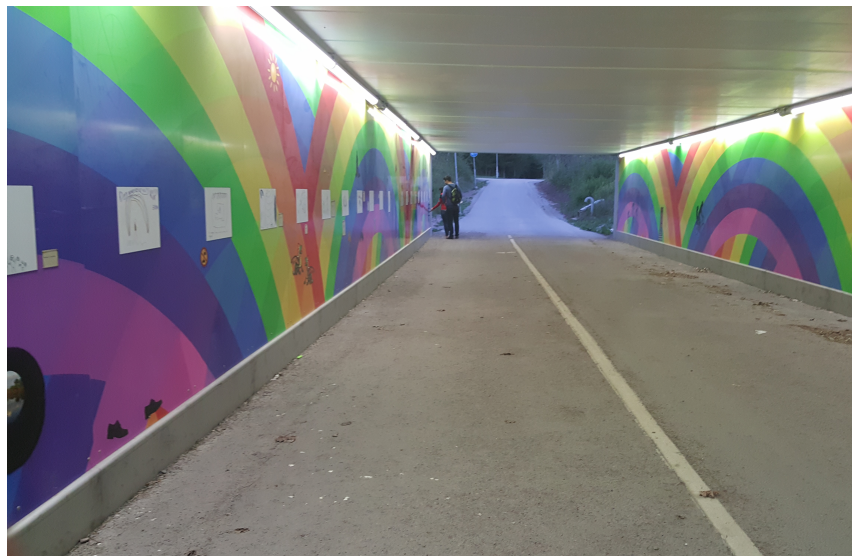

Kvinnors trygghet i det offentliga rummet

En undersökning av hur stadsbyggnadsförvaltningen
i Uppsala kommun arbetar med kvinnors trygghet

Mia Fjellström

Titel: Kvinnors trygghet i det offentliga rummet: En undersökning av hur stadsbyggnadsförvaltningen i Uppsala kommun arbetar med kvinnors trygghet
Engelsk titel: Women's Security in the Public Space: an Investigation on how the City Planning Administration in Uppsala Works With Women's Security
© Mia Fjellström
Handledare: Marina Queiroz, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Lena Steffner, SLU, institutionen för stad och land
SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Omfattning: 15 hp
Nivå: Grundnivå G2E
Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Nyckelord: Jämställdhet Kvinnor Stadsplanering Trygghet Uppsala kommun
Omslagsbild: Regnbågstunneln i Uppsala. Mia Fjellström, 2017-05-21
Alla bilder i arbetet publiceras med erforderliga tillstånd.
Publiceringsår: 2017
Publiceringsort: Uppsala
Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Kvinnor uppger i högre grad än män att de känner sig otrygga i den offentliga miljön. För kommuner, så som Uppsala, som eftersträvar jämlikhet i stadsplaneringen är detta en viktig fråga att hantera. Detta eftersom otryggheten ofta begränsar kvinnors rörelser i det offentliga rummet. I den här uppsatsen undersöks problematiken kring kvinnors trygghet i det offentliga rummet med fokus på hur stadsbyggnadsförvaltningen i Uppsala kommun arbetar med detta. Även risken att utsättas för brott behandlas. Undersökningen visar på ett arbetsverktyg för social konsekvensanalys som kommunen använder och trygghetsvandringar. Olika problemområden tas upp så som tunnlar, naturmarker, buskage och bristande belysning. Även Uppsala kommuns arbete med förtätning som svar på det stora bostadsbehovet undersöks. Förtätningsarbetet medför bland annat att markparkeringar byggs bort och istället lokaliseras bilar till parkeringshus och garage som ibland kan upplevas som otrygga. Flera gånger vägs Uppsala kommuns trygghetsarbete mot andra värderingar och intressen. Dessa kan exempelvis vara nattaktiva djurs behov av mörker mot kvinnors rätt att kunna jogga på kvällen eller användningen av trafiksäkra tunnlar som samtidigt kan upplevas som obehagliga. Resultaten från studien jämförs sedan med Boverkets skrift *Plats för trygghet* samt forskning om kvinnors trygghet och utsatthet för brott.

Abstract

Women claim to a higher extent than men that they feel unsafe in the public environment. For municipalities striving for equality in the urban planning, like Uppsala, this is an important issue to deal with. The feeling of being unsafe often limits women's movement in the public space. This paper examines the predicament around women's security in the urban environment and focuses on how the City planning administration in Uppsala works with the issue. The risk of being a subject of crime is also investigated. The paper mentions a current method for analysing social consequences used by the municipality and safety walks. Various problem areas are addressed such as tunnels, nature areas, shrubs and lack of lighting. The municipality of Uppsala's work with densification, to solve the dire need for living spaces, is investigated. Among other things the densification leads to ground parking lots being replaced by buildings and relocated to parking garages that can sometimes be perceived as unsafe. Different values and needs are often weighed against the municipality's work for secure spaces. These may for example be nocturnal animals need for darkness set against women's right to go jogging in the evening, or the use of traffic-friendly tunnels that can be perceived as unpleasant. The results from the study is then compared with Boverkets text *Plats för trygghet* and existing research on women's security and vulnerability for crime.

Innehåll

Introduktion	5
Syfte	5
Avgränsningar	5
Begreppsprecisering	6
Bakgrund	6
Kvinnors roll i planeringen	7
"Ögon på gatan"	7
Rörelse	7
Belysning	7
Förvaltning	8
Brottsstatistik	8
Olika hjälpmedel för kommunernas arbete	8
Metod	9
Offentliga handlingar	9
Intervjuer och enkät	9
Ställda frågor	10
Resultat	12
Trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv	12
Från översiktsplan till färdig stad	12
Olika arbetssätt inom kommunen	13
Erfarenhet kontra forskningsbaserat arbete	13
Boverkets syn på jämställdhet	14
Trygghet i stadens rum	14
Bostäder kontra verksamheter i bottenplan	14
Förtätning och bilprioriterade områden	15
Parkeringar	17
Boverkets syn på stadens rum	17
Trygghet i stadens grönska	17
Förvaltning	17
von Bahr ska häcken	18
Boverkets syn på stadens grönska	19
Trygghet vid förflyttning	19
Tunnlar	19
Gång- och cykelvägar	20
Boverkets syn på förflyttning	20
Ljussättningens betydelse för trygghet	21
Boverkets syn på belysning	21
Analys av Uppsala kommuns trygghetsarbete	21
Diskussion	22
Resultatdiskussion om Uppsala kommuns trygghetsarbete	22
Metoddiskussion	23
Fortsatt arbete	23
Referenser	24

Introduktion

En stad där kvinnor är rädda för att gå utomhus på kvällen är inte en välfungerande stad. Universitetslärarna och författarna inom stadsplanering Carmona, Tiesdell, Heath och Oc (2010 s. 165) menar att hela stadsstrukturer har skapats utifrån patriarkal kapitalism. De menar att vägnät, offentliga platser och utformningen av bostadsområden ofta är resultat av mansdominerade förväntningar och värderingar. Anledningen till att kvinnors rörelser begränsas mer inom en patriarkal stadsplanering menar författarna är på grund av att kvinnor och män påverkas av omgivningen väldigt olika. Stadsplanerare har alltså ett stort inflytande över hur utomhusmiljön gestaltas och de har därmed stora möjligheter att påverka trygghetsupplevelsen. Landskapsarkitekter har i sin tur en viktig roll som gestaltare och planerare då det som anläggs får konsekvenser för alla som vistas på platsen.

Kvinnor är i huvudsak oroliga för att utsättas för sexuella övergrepp i den offentliga miljön, speciellt i eller i anslutning till grönområden, och detta är något som i varierande grad påverkar kvinnors rörelsefrihet och trygghetskänslor. (Boverket 2010, s. 40).

Begränsningen av kvinnors rörelsefrihet är ett faktum då hela 12 % av kvinnorna i Sveriges befolkning uppger att de känner så pass stor otrygghet att de avstår från att gå ut sena kvällar enligt Brottsförebyggande rådet (Brottsförebyggande rådet 2016b, s.113). Samma siffra för männen är 2 %.

I det här arbetet undersöks Uppsala kommuns arbete för kvinnors trygghet och säkerhet genom enkäter och intervjuer med kommunanställda stadsplanerare i Uppsala samt utvalda planer och visioner från kommunen. Informationen jämförs sedan med forskning om kvinnors trygghet i det offentliga rummet och etablerade handlingsplaner. Avsikten är att tydliggöra på vilka sätt Uppsala kommun arbetar med trygghetsskapande stadsplanering, i synnerhet för kvinnor. Om kvinnors lika rätt att känna sig trygga i det offentliga rummet ska uppnås är det viktigt att lyfta fram och lära av arbetet som utförs i kommunerna. Min förhoppning är att genom uppsatsen understryka vikten av att landskapsarkitekter och andra stadsplanerare inkluderar trygghetsaspekter i sin stadsplanering och öka medvetenheten om hur planeringen får konsekvenser för tryggheten och risken att utsättas för brott.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur stadsbyggnadsförvaltningen i Uppsala kommun arbetar med kvinnors upplevda trygghet och risk för att utsättas för brott i det offentliga rummet.

Avgränsningar

Undersökningen begränsas till stadsbyggnadsförvaltningen i Uppsala kommun just för att det är en av de kommuner där befolkningen i flera år, på fler punkter skattat sin upplevda trygghet som högre än riksgenomsnittet (Brå, 2016a, s.12, 14, 20).

Detta skulle kunna indikera ett bra trygghetsarbete. Undersökningen fokuserar också främst på *kvinnors* upplevelse av trygghet i det offentliga rummet då kvinnor visat sig uppleva otrygghet i högre grad än män. Uppsatsen utreder däremot endast cis-kvinnor, inte transkvinnor eller icke-binäras trygghet då det inte finns tillräcklig forskning på området för att göra en urskiljning. Jag tittar heller inte på otrygghet i hemmet eftersom den är svårt att påverka som landskapsarkitekt eller som planerare.

Risken att utsättas för brott och upplevd trygghet påverkar ofta varandra och brottsutsatthet tas därför med även om det ofta är en polisiär fråga. Uppsatsen begränsas även till att undersöka stadsmiljö då den är mer påverkad än landsbygden av stadsplanering och därmed av landskapsarkitektur. Uppsatsen avser att ge en ögonblicksbild över hur läget ser ut i Uppsala kommuns trygghetsarbete för kvinnor just idag. Därför studeras framförallt nya offentliga dokument från 2016 och 2017.

Begreppsprecisering

Trygghet. Trygghet definieras i uppsatsen som en känsla av lugn och av att vara i säkerhet. Otrygghet definieras som ett obehag knutet till omgivningen.

Jämställdhet. Jämställdhet handlar specifikt om förhållandet mellan kvinnor och män (Almén 2016). Detta innefattar lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter.

Jämlikhet. Jämlikhet innefattar också lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter men inrymmer fler variabler så som kön, könsidentitet eller könsuttryck, religion, ålder, funktionalitet, sexuell läggning och klass (Almén 2016).

Cis-kvinna. Detta är en kvinna som ser sig själv som kvinna, är kvinna enligt folkbokföring och myndighetsdokument och vars kropp som ser ut som en kvinnas (UMO u.å.). Transpersoner kan ibland eller hela tiden identifiera sig som ett annat kön än det biologiska eller exempelvis föredra kläder som är typiska för män om man själv är kvinna (UMO u.å.).

Stadsbyggnadsförvaltningen. Huvuduppgiften för stadsbyggnadsförvaltningen i Uppsala är att utveckla samhällsbyggandet och stadsutvecklingen på ett effektivt sätt (Uppsala kommun 2017d). De jobbar därför med stadsplanering och samhällsutveckling.

Offentliga rum. Nationalencyklopedin (2017) definierar offentliga rum som den del av bebyggelsemiljön som är tillgänglig för allmänheten. Detta innefattar i den här uppsatsen parker, gator, torg, lekplatser, bostadsgårdar och likande platser i staden där allmänheten har rätt att vistas.

Bakgrund

Bakgrunden tar upp flera olika aspekter inom området trygghet i det offentliga rummet. Bland annat att det är en skillnad mellan att känna sig trygg och att faktiskt vara trygg (Carmona et al. 2010, s. 148).

Den forskning som finns inom området är både inriktad på den upplevda tryggheten och risken att utsättas för brott. Det finns även handböcker framtagna av Boverket och kommuner som riktat in sig på trygghetsfrågor samt trygghetscertifieringar så som Purple Flag (Svenska stadskärnor, 2017).

Kvinnors roll i planeringen

Det var först under 1930-talet som svenska kvinnor fick chansen att påverka utformningen av sin livsmiljö, när folkhemsrörelsen började inreda kök efter kvinnornas behov, mått och bekvämlighet (Creutzer 2014). Antalet kvinnor inom stadsbyggnaden var då mycket få och planeringen var i huvudsak mansdominerad men ökade gradvis till att det idag exempelvis är fler kvinnor än män som utbildas till arkitekter (Linde Bjur 2017). Under miljonprogramstiden, mellan cirka 1965-1975, utgick utformningen av stadsdelar från idén om funktionsseparering och genomfördes med fristående byggnader placerade i parklandskap (Boverket 2008, s. 15). Byggstilen ses av Uppsalas stadsarkitekt Claes Larsson som ett problem i byggandet av en trygg stadsmiljö då det skapas stora ytor där få människor rör sig (Lindström 2016). I Husby har flera kvinnor dock uppgett i enkäter att de känner sig ofria och övervakade på allmänna platser (Randhawa Bergmark 2017). Svenska Bostäder i Husby berättar att de ska göra förändringar som ska öka kvinnornas trygghetsupplevelse och uppmuntra deras lika rätt till det offentliga rummet. Detta genom att ta bort exempelvis ett café med utsikt mot torget där många män vistas.

När åtskilliga kvinnor idag jobbar som arkitekter, stadsplanerare och landskapsarkitekter finns också större möjligheter att jobba för mer än bara höjden på arbetsbänkar i köken. Kvinnor har med andra ord kommit långt i att kunna vara med och påverka utformningen av städer.

"Ögon på gatan"

Författaren Jane Jacobs myntade i sin bok *The death and life of great American cities* (1961) begreppet "Eyes on the street", eller "ögon på gatan". Konceptet handlar om att få fler personer i rörelse på gatan vilket också uppmuntrar personer inomhus att titta ut mer (Jacobs 1961, s. 35). Genom att gynna gående och cyklister i städerna kommer både säkerheten och känslan av trygghet att öka under nästan alla omständigheter menar arkitekten och stadsplaneraren Jan Gehl (2010, s. 98). Detta genom att det ger fler "ögon på gatan". Konceptet med "ögon på gatan" är idag en väsentlig del i stadsplaneringens terminologi (Gehl 2010, s. 97). En motsättning till detta är dock vad som kallas för *åskådareffekten* som handlar om att ju fler människor det är på en plats desto mindre är chansen att någon ingriper vid ett pågående brott (Schulz 2013).

Rörelse

Gehl (2010, s. 25) menar att när människor ställs inför ett vägval där det ena är livligt och aktivt och den andra är övergiven så väljer de flesta den livliga. Avstånd mellan personer spelar också roll för hur bekväma vi är menar Gehl (2010, s. 47). Avstånd närmare än 1,2 meter ses som personliga eller intima medan avstånd större än 1,2 är passande för människor vi har ett mer professionellt förhållande till eller en gatukonstnär som uppträder (Gehl 2010, s. 47). En livlig stad ses av Gehl (2010, s. 63) som mer välkomnande och utstrålar en försäkran om sociala interaktioner. En viktig faktor för att åstadkomma detta är enligt Gehl (2010, s. 75) att skapa aktiva kantzoner, förslagsvis aktiva bottenvåningar. För att staden ska upplevas som trygg behöver den också vara lättorienterad menar Gehl (2010, s. 101).

Belysning

Studier har visat att förbättrad belysning kan minska rädslan för att utsättas för brott (Painter 1988). En fortsatt studie av detta visade att detta var extra viktigt för

just kvinnors upplevelse av trygghet (Painter 1991). Gehl (2010, s. 101) ser också bra belysning som en viktig faktor för den upplevda tryggheten och nämner också tunnlar, mörka hörn och för mycket buskar som negativa faktorer.

Förvaltning

När det gäller förvaltning finns det flera olika aspekter att beakta. Arkitekturläraren och författaren Joan Iverson Nassauers text *Messy Ecosystems, Orderly Frames* (1995) understryker att platser som ser omhändertagna ut är mer attraktiva.

Huddinge kommun (2015) har tagit fram en handbok specifikt för trygghetsarbete. I den tar de upp omhändertagande av stadsmiljöer som en viktig aspekt för att öka tryggheten (2015, s. 14). De menar att känslan av trygghet ökar på omhändertagna platser som är fria från klotter, vandalisering och som inte är vildvuxna.

Brottsstatistik

När Brottsförebyggande rådet (2017, 2016a) publicerade sin nationella trygghetsundersökning visade det sig att risken att utsättas för brott minskar i samhället men att den skiljer sig mycket mellan kön och bostadsort. Samtidigt ökar den upplevda *otryggheten* i samhället där 31 % av de tillfrågade kvinnorna uppger att de känner sig otrygga när de vistas ute i det egna bostadsområdet på kvällen (Brå 2017). Enligt samma rapport är det bara en tredjedel så många män, 9 %, som känner samma otrygghet. Ej heller den en siffra att förakta eftersom trygghet är viktigt för alla.

En ny undersökning från Statistiska centralbyrån visar dock att kvinnor och män över 16 års ålder utsätts för våldsbrott och hot i ungefär samma utsträckning (2017). Män blir oftare angripna på allmän plats medan kvinnor oftare drabbas i både arbetet och i hemmet (Brå, 2016b, s.42). Att män är mer utsatta på allmän plats kan enligt Carmona et al. (2010) bero på att kvinnor är mer rädda och därför inte exponerar sig lika mycket för risken. Undersökningen från Statistiska Centralbyrån visar också att 23 % av kvinnorna någon gång under de senaste 12 månaderna har avstått från att gå ute på grund av rädsla för att bli utsatta för hot eller våld. Motsvarande siffra för män är 6 %.

Anledningen till oron skiljer sig också mellan könen, där kvinnors oro i mycket högre grad grundar sig i rädslan att utsättas för sexuella övergrepp (MacMillian, Nierobisz, Welsh 2000).

Olika hjälpmedel för kommunernas arbete

Det finns olika arbetssätt för att öka jämlikheten och minska otryggheten i staden. Ett sätt är trygghetscertifieringen Purple Flag (Svenska stadskärnor 2017) för städer som vill jobba tillsammans mot mer gemensamma och effektiva mål. Det är en certifiering som ursprungligen kommer från Storbritannien och Irland där den haft mätbara framgångar. Nu har den kommit till Sverige och testas i nio pilotstäder. Tanken med projektet är att man genom att uppfylla kriterier inom fem fokusområden så som välkomnande, rörelse, utbud, plats och policy, skapar mer attraktiva stadskärnor även kvällstid. Kommunerna enas också om gemensamma policyfrågor, så som hur man hanterar jämställdhetsfrågor, men även alkoholkonsumtion, som ofta orsakar bråk och brott. Uppsala är dock inte en av de nio pilotstäderna men det är grannstaden Västerås.

”För att ett brott ska kunna äga rum krävs att tre faktorer är uppfyllda: en motiverad gärningsman, ett objekt eller offer samt tillfälle att begå brottet.” (Bo Tryggt 05, 2005, s. 5) Citatet är hämtat från handboken Bo Tryggt 05 som är ett verktyg som togs fram 2005 för att hjälpa aktörer inom stadsplanering att arbeta med trygghet på ett framgångsrikt och välgrundat sätt. Den utvecklades genom ett samarbete mellan polismyndigheten i Stockholms län och forskare på Chalmers och KTH och innehöll konkreta direktiv för utformningen. Vid författandet av denna uppsats fanns dokumentet tyvärr inte tillgängligt varför jag inte kunde använda mig av den. Ett nytt dokument tas nu fram och bär namnet *BoTryggt2030*.

Ett annat exempel på verktyg för stadsplanerare som riktar in sig på trygghet är Boverkets skrift *Plats för trygghet - Inspiration för stadsutveckling* (2010). Den är utförd på uppdrag av länsstyrelserna och är helt inriktad på hur utformning av den offentliga miljön påverkar kvinnor, män, flickor och pojkars upplevelse av trygghet (Boverket, 2010, s. 3). Den tar upp trygghet i förhållande till jämställdhet, stadsrummet, stadsgrönska, förflyttning och ljussättning.

Metod

För att kunna undersöka kommunens arbete med kvinnors trygghet granskades först material från stadsbyggnadsförvaltningen. Detta var främst i form av offentliga handlingar såsom detaljplaner, översiktsplaner, fördjupade översiktsplaner, programplaner och allmänna riktlinjer.

Genom intervjuer och en enkät till fem anställda på stadsbyggnadsförvaltningen och förvaltningsenheten i Uppsala kommun kunde den faktiska kunskapen och arbetsmetoderna tydliggöras. Svaren kategoriserades efter huvudrubrikerna från Boverkets skrift, *Plats för trygghet* (2010) och jämfördes sedan med denna.

Offentliga handlingar

De offentliga handlingarna begränsades till de mest dagsaktuella samrådshandlingarna ute för samråd 2017-05-17. Dessa reducerades ner till att bara innefatta offentliga platser i Uppsala stad. Då återstod två detaljplaner; *Rackarberget* och *Främre Boländerna* (Uppsala kommun 2017b, g) och en programplan, *Eriksberg och Ekebydalen* (Uppsala kommun 2016b). Även Översiktsplanen för Uppsala kommun från 2016 granskades (Uppsala kommun 2016c). Genom att söka efter nyckelord fick jag snabbt en överblick över dokumenten. Nyckelord som användes var; Trygg, Kvinna/kvinnor, Man/män, Belysning, Cykel, Mörk, Ljus. Planerna granskades därefter mer noggrant.

Intervjuer och enkät

Fyra personer intervjuades, varav en per telefon. Ytterligare en person svarade via en enkät. De anställda valdes ut för att representera ett bredare spektrum av kunskap- och ansvarsområden från planering till anläggning och till slut förvaltning.

Det inspelade materialet från intervjuerna transkriberades sedan från inspelningar till skrift och de olika svaren jämfördes med varandra för att se skillnader och likheter. Svaren kodades och sorterades sedan efter rubrikerna i Boverkets skrift, *Plats för trygghet* (2010). Boverkets skrift valdes då jag anser att den är allsidig inom trygghetsarbete och väl underbyggd. Ämnesindelningen i skriften användes också eftersom den överensstämde med svaren som intervjuerna och enkäten gav. Jag sammanfattade sedan Boverkets skrift under varje rubrik för att kunna jämföra den med Uppsala kommun. De intervju- och enkätsvar som inte handlade om stadsplanering, trygghet eller brottsutsatthet sorterades bort. De tillfrågade har anonymiserats genom att bara omnämnas med sin huvudsakliga jobbtitel, planarkitekt eller projektledare, men kan även ha haft andra roller inom projekt. Detaljer i svaren har ändrats när personens identitet riskerat att avslöjas men andemeningen har bevarats. Anledningen till anonymiseringen var att främja obehindrade svar på frågor om brister och liknande.

Ställda frågor

Frågorna formulerades utifrån en semi-strukturerad intervjuform där relativt öppna frågor ställdes med möjligheten att ställa följdfrågor. Aspekterna som berördes valdes ur Huddinges trygghetsplan (2015) eftersom de jobbat mycket med att öka tryggheten i kommunen och Boverkets skrift, *Plats för trygghet* (2010). Innan frågorna ställdes till personerna på kommunen definierade jag *trygghet* som den upplevda tryggheten och risken att utsättas för brott, så på frågor om trygghet efterfrågades båda delarna. Detta eftersom begreppen är svåra att skilja åt när det kommer till stadsplaneringsfrågor då åtgärder för att öka upplevd trygghet ibland också kan minska risken att utsättas för brott.

Allmänna frågor till alla intervjuer samt enkäten

- 1. Hur arbetar stadsbyggnadsförvaltningen på Uppsala kommun med brottsförebyggande frågor?**
- 2. Hur arbetar stadsbyggnadsförvaltningen med kvinnors upplevelse av trygghet?**
- 3. Hur mycket bygger arbetet som ni gör på forskning om kvinnors upplevelse av trygghet?**

Följer ni exempelvis Boverkets guider eller BoTryggt05? Baserar ni trygghetsarbetet på sådana etablerade tillvägagångssätt eller beror resultatet mycket på den enskilde anställdes sunda förnuft och engagemang?

Innan nästa fråga, har du hört talas om trygghetscertifieringen Purple flag? Det finns en trygghetscertifiering som heter Purple flag. Det är en ny certifiering för städer som vill jobba för en säker och trygg stad. Det är ett samarbete mellan bland annat Boverket, Trafikverket och Svensk handel. Uppsala är inte med än men en av pilotstäderna är Västerås.

- 4. Har Uppsala någon liknande certifiering eller visioner för trygghet som Uppsala kommun arbetar mot?**
- 5. Finns det speciella platser eller områden i Uppsala som är extra problematiska för trygghetsarbetet?**
- 6. Finns det speciella platser eller områden där ni jobbat extra mycket med kvinnors trygghet?**
- 7. Hur tydliga är riktlinjerna ni får från kommunen kring trygghet?**

Specifika intervjufrågor - strategisk planering: (Projektledare 1)

9. Hur tänker ni kring förtätning och kvinnors trygghet?

10. Hur har ni jobbat med Eriksberg, Ekebydalens programplan och kvinnors trygghet?

11. Hur jobbar ni med Orienterbarhet och kvinnors trygghet?

12. Pratar ni specifikt om kvinnors upplevelse av otrygghet?

På vilket sätt?

13. Upplever du att kvinnors trygghet i det offentliga rummet prioriteras nog mycket av kommunen?

På vilket sätt?/Varför inte?

Specifika intervjufrågor - anläggning: (Projektledare 2)

9. Hur jobbar ni utifrån kvinnors trygghetsaspekt och:

Blandad bebyggelse?

Synliga busshållplatser?

Belysning?

Parkeringar/parkeringshus?

Synliga parkeringar/översiktliga parkeringshus?

Cykelparkeringar?

Gångtunnlar?

Placering av murar/plank?

10. Hur tänker ni kring förtätning och kvinnors trygghet?

11. Vad ser du som de största svårigheterna i trygghetsarbete inom ditt område?

12. Hur jobbar ni med kvinnors trygghet i tydligt bilprioriterade områden?

Exempelvis Boländerna eller miljonprogramsområden.

13. Pratar ni specifikt om kvinnors upplevelse av otrygghet?

På vilket sätt?

14. Upplever du att kvinnors trygghet i det offentliga rummet prioriteras nog mycket av kommunen?

På vilket sätt?/Varför inte?

Specifika enkätfrågor - förvaltning: (Projektledare 3)

9. Hur jobbar ni för att parker/offentliga platser ska upplevas som trygga?

10. Hur jobbar ni med kvinnors trygghet vid beskärning av buskar?

Sikt? Kring parkeringar?

12. Hur mycket kan ni på förvaltning påverka om något är problematiskt?

Exempelvis dålig belysning?

11. Hur arbetar ni längs cykelvägar?

Har ni tydliga huvudstråk? En rymd i vegetationen runt cykelvägen? Hur jobbar ni med sly?

12. Har kommunens fördelning av pengar till förvaltning minskat?

Upplever du i så fall någon skillnad?

13. Vad kan förbättras med trygghetsarbetet för kvinnor?

14. Upplever du att kvinnors trygghet i det offentliga rummet prioriteras nog mycket av kommunen?

På vilket sätt?/Varför inte?

Specifika intervjufrågor - detaljplaner: (Planarkitekt 1 och 2)

9. Bygglövshantering/detaljplaner:

Reglerar ni utifrån kvinnors trygghetsaspekt i detaljplaner?

a. Blandad bebyggelse?

b. Parkeringar/parkeringshus? Synliga parkeringar/översiktliga parkeringshus?

c. Cykelparkeringar?

d. Gångtunnlar?

e. Placering av murar/plank?

10. Vad ser ni som de största svårigheterna i trygghetsarbete inom ert område?

11. Hur jobbar ni med trygghet i tydligt bilprioriterade områden?

Exempelvis Boländerna eller miljonprogramsområden.

12. Upplever du att kvinnors trygghet i det offentliga rummet prioriteras nog mycket av kommunen?

På vilket sätt?/Varför inte?

Resultat

Här presenteras resultatet från undersökningen av hur stadsbyggnadsförvaltningen i Uppsala kommun arbetar med kvinnors upplevda trygghet och risk att utsättas för brott i det offentliga rummet. Resultatet har strukturerats under rubriker från Boverkets skrift *Plats för trygghet* (2010). Den börjar med ett bredare jämställdhetsperspektiv och övergår till trygghet i stadens rum som går in på hur detaljplaner och planeringen påverkar upplevelsen i markplan. Därefter följer delar om trygghet i stadens grönska och trygghet vid förflyttning. I slutet av varje del presenteras Boverkets syn på trygghetsarbete. Sist behandlas svaren om belysning i stadsplaneringen med efterföljande analys där Uppsala kommuns trygghetsarbete jämförs med Boverkets rekommendationer i *Plats för trygghet* (2010).

Trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv

Uppsala kommun växer. Fler bostäder och jobb behövs, transporter ska underlättas samtidigt som den enskilda människans behov också ska få plats.

Enligt Uppsala kommuns översiktsplan strävar kommunen efter jämlikhet:

Uppsala planerar för alla. Alla människor i kommunen, oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder, ska ha likvärdiga förutsättningar att ta del av service och delta i samhället. Därför ska all planering och alla beslut, alla verksamheter, projekt och utvecklingsarbeten utformas utifrån kunskap om behov, erfarenheter och intressen hos olika grupper. Så skapar vi en kommun för alla. (Uppsala kommun, 2016c, s. 9)

Från översiktsplan till färdig stad

Kommunen styrs av politiker i kommunfullmäktige, kommunens högsta beslutande organ (Uppsala kommun 2017e). Dessa är framröstade av Uppsalas invånare och ska därför representera folkets röst (Uppsala kommun 2017e). Personer väljs sedan in till poster inom olika nämnder som sedan får stöd av förvaltningar såsom stadsbyggnadsförvaltningen (Uppsala kommun 2017e). Därmed påverkas stadsplaneringen till stor del av vilka personer som blir folkvalda. *"Samhällets organisering avspeglas i stadsplaneringen. Stadsplanering är en politisk verksamhet eftersom det handlar om att fördela samhällets resurser."* (Listerborn 2002, s 23). Ett jämlikt samhälle handlar alltså till stor del om politiska visioner som ser till alla människors behov, där en del av verkställandet utförs av stadsplanerare på kommunerna. I intervjuerna framgick det att det inte finns något specifikt fokus på kvinnors trygghet utan mer fokus på att tillfredsställa alla grupper (Projektledare 1, 2). Detta tycks också vara den mest framträdande linjen inom kommunens arbete.

Det handlar ju mer om skapa en generellt trygg miljö överallt. Det gör vi genom all utveckling i offentlig miljö där vi har en koppling mot brott och var de begås. Vi har inte så mycket specifikt arbete, så som "det här är ett projekt för att öka kvinnors upplevda trygghet i den offentliga miljön", det har jag inte hört talas om sedan jag började jobba här i alla fall. (Projektledare 1)

Det framkom även att det ofta kan upplevas som svårt att sätta sig in i en annan persons upplevelse av otrygghet (Planarkitekt 2).

Olika arbetssätt inom kommunen

Tre av de tillfrågade personerna på kommunen uppgav att de inte visste om några riktlinjer kring trygghet (Planarkitekt 1, Projektledare 2, 3). En av de tillfrågade svarade att de använde sig av Boverkets skrifter eller liknande vid trygghetsarbete men menade att de behöver vara ganska lättillgängliga och inte så långa för att passa in i arbetet (Planarkitekt 2). Samma person visade på ett nytt verktyg som kallas SKA, Social konsekvens analys, som testats i några detalj-planer. Jag fick möjlighet att titta på verktyget och det utgörs av en mall som innefattar flera områden, inte bara trygghet, vilket också påpekades i intervjun. Verktyget är bland annat baserat på material från Boverket, kombinerat med egna policyer och dokument samt sociala aspekter av samhällsutveckling. Det är ännu under utveckling för att bli mer lättarbetat (Planarkitekt 2). Fyra av de tillfrågade nämner trygghetsvandringar som ett verktyg men menar att dessa inte förekommer lika ofta som förr (Planarkitekt 1, 2, Projektledare 1, 3).

Trygghetsvandringar brukar vi ha för att diskutera den här typen av frågor och då brukar man ha lite olika typer av gåturer beroende på vilket område man jobbar med. Gåturer är oftast en grupp av olika kompetenser så det är inte nödvändigtvis att det bara är från stadsbyggnadsförvaltningen; det kan vara från andra delar av Uppsala kommun också. Belysningskonsulter, fritidspedagoger och andra personer som har koll på de separata delarna. (Planarkitekt 2)

Dessa vandringar har inte fokus på kvinnors trygghet utan tycks jobba mer med trygghet för alla grupper (Planarkitekt 2). Projektledaren på förvaltningsenheten uppger att de samarbetar mycket med Brå men förtydligar inte hur (Projektledare 3). Tidigare har de även haft trygghetsvandringar med Brå men dessa är idag ersatta med lokala projektgrupper uppger den anställda.

Erfarenhet kontra forskningsbaserat arbete

Det var lite oklart i intervjuerna hur tydlig kopplingen till forskning var i arbetet. Tre av de intervjuade uppgav att erfarenhet, intresse och tidigare kunskap hade stor inverkan på trygghetsarbetet (Projektledare 1, 2, 3). Detta uppgavs vara väldigt tydligt inom förvaltningsarbetet (Projektledare 3). Kontexten för en plats ses som viktig då det handlar om att avgöra vad som behövs i varje enskilt projekt och när det behövs hjälp uppger en person att man kan tillfråga personer som är extra bra på trygghetsfrågor (Projektledare 2).

Men mycket av det som sätts i praktiken eller som blir lite standard hur man arbetar bygger ju på någon typ av forskning i grunden ändå. Sen när jag tar hjälp av någon som är bra på trygghetsfrågor så är det kanske inte alltid det att jag verifierar att det bygger på forskning utan jag förutsätter att de jag tar hjälp av kan sina sakområden. Men sen är det ju min uppgift i arbetsgruppen att avväga vad som är rimligt att göra utifrån hur projektet ser ut och vilka förutsättningar man har. (Projektledare 1)

Två av personerna nämnde att de gått kurser om just trygghet. Den ena menar även att saker i början av en process kan vara väl underbyggda, men att detaljplaneprocesserna är långa, ibland flera år och under tiden som arbetet utförs kan nya arbetsmetoder ha tillkommit (Planarkitekt 2). Den andra upplevde tidigare att hen hade fått kämpa för att frågan skulle tas på allvar (Planarkitekt 1). Hen berättade att:

När jag tog upp sådana frågor själv för en sådär 15 år sedan så var det bara löjligt. "Jag är inte rädd" svarade en kvinna då, "det är inget problem, jag är inte rädd". Sen har det ju blivit väldigt mycket fokus på det och man pratar mycket mer om

det... Det är inte heller det där att man säger att kvinnor inte har någon anledning att vara rädda för att det inte sker några brott, den diskussionen tycker jag att man inte hör så ofta. Utan att det ju är upplevelsen som är det viktiga, som påverkar beteendet. (Planarkitekt 1)

Trygghetsarbetet är alltså viktigt just eftersom upplevelsen av otrygghet påverkar beteendet hos kvinnorna. Den intervjuade fortsätter också med att säga att det bland stadsplanerare idag inte förekommer att någon säger att kvinnors upplevelse av otrygghet är oviktig (Planarkitekt 1). Utifrån detta tycks trygghetsfrågan alltså tycks ha ökat i betydelse med åren.

Boverkets syn på jämställdhet

Boverket beskriver i sin skrift *Plats för trygghet* (2010, s. 12) att trygghet handlar om demokrati och mänskliga rättigheter. De menar att det är svårt att vara en aktiv del av samhället när man är rädd för att gå ut på kvällen. Boverket (2010, s. 13) beskriver även att upplevelsen av trygghet varierar mellan personer som bor i resursstarka områden som känner sig tryggare än de i mer resurssvaga områden, skillnaden mellan könen kvarstår dock. Boverket (2010, s. 75) tar även upp trygghetsvandringar som ett effektivt hjälpmedel för att förstå tryggheten eller otryggheten på en plats.

Trygghet i stadens rum

När Uppsalas invånare vistas i staden upplevs olika områden som mer eller mindre trygga. Detta beror ibland på vilken bild media ger av en plats men även egna upplevelser (Projektledare 1). *"Exempel som Gottsunda där det bor 15 000 människor som över lag är ett tryggt och fint område precis som många andra. Men en medial uppmärksamhet och medial bild gör ändå att det skapas en stor rädsla för folk som inte har för vana att röra sig där"* (Projektledare 1).

Bostäder kontra verksamheter i bottenplan

Ett mål i Översiktsplanen är att kommunen ska bygga bostäder med verksamheter i bottenplan (Uppsala kommun 2016c, s. 16). Verksamheter i kombination med bostäder menas i Översiktsplanen förenkla, öka närheten och underlätta i befolkningens vardag. En av de intervjuade ser dock ett problem med att verksamheter i bottenplan planeras in i kanske för stor utsträckning i Uppsala:

Politiken vill väldigt gärna ha verksamheter i bottenvåningarna överallt nu och då har jag och någon annan kollega fått dämpa dem ibland och säga att, ibland är det bra att det är bostäder i bottenplan. (Planarkitekt 1).

Hen menar att på kvällen när butikerna stänger så blir bottenvåningarna ödsliga och kan upplevas som ganska obehagliga att promenera längs. Enligt Uppsala kommuns arkitekturpolicy ska de undvika att anlägga långa, slutna bottenvåningar mot offentliga rum (Uppsala kommun 2017e). En annan av de intervjuade menar att man skulle kunna jobba mer med hur man gestaltar mötet mellan bebyggelse, gata och platser (Projektledare 2). Hen ser istället problem med *bostäder* i bottenvåningar då man riskerar att de boende upplever för stor insyn och därför drar för gardinerna.

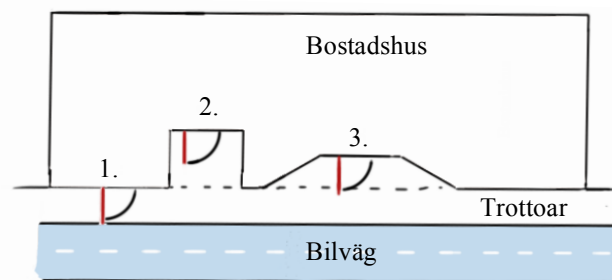
Blir det bostäder i bottenvåningarna så kommer man ändå alltid ha de här fördragna rullgardinerna eller gardinerna mot gatan vilket kan ge ett väldigt igen-

bommat intryck som mer kan bli som en mur än en plats med många entréer och insyn. (Projektledare 2)

Som en lösning på detta föreslår hen att man borde höja upp bottenvåningen ett halvt plan eller använda sig av mer förgårdsmark med en entrézon som ger lite avstånd till vägen (Projektledare 2).

Mötet mellan hus och gata verkar alltså vara problematiskt. I detaljplaner kan därför användandet och utformningen av prång ha stor inverkan på upplevelsen (Figur 1). Som en av de intervjuade säger:

Vi brukar också diskutera det här med prång, att man ska ha överblickbarhet och god orienterbarhet, är något som kommer upp i alla detaljplaner som vi jobbar med. (Planarkitekt 2)

Figur 1. Egen skiss baserad på en skiss utförd av planarkitekt 1 över tre olika entré-lösningar till ett bostadshus. I exempel 1 har dörren placerats direkt mot gatan vilket medför risken att förbipasserande tvingas gå ut i biltrafiken. Exempel 2 löser detta problem genom att dra in entrén i ett så kallat prång. Problemet med denna är att de ofta kan upplevas som otrygga enligt den intervjuade. I exempel 3 har prånget öppnats upp för att skapa mer överblick och en tryggare miljö kring entrén (Planarkitekt 1).

En av de intervjuade berättar om hur det ser ut med bottenvåningarna i Gottsunda:

Ett av Gottsundas problem är ju att man har så kallade källare ovan mark, det vill säga, i bottenvåningen är det ingen som bor, där är det tvättstugor och förråd. Man har inte grävt ner källaren under mark utan den står ovanpå och då är ju det en död yta. Då vet jag att åtminstone Uppsalahem har tänkt att de skulle kunna inreda bostäder i de här källarna ovan mark. Vi måste fixa det här med detaljplaner men det är inte detaljplanearbetet som är drivande utan där är det ju fastighetsägaren som är drivande för att skapa trygghet. (Planarkitekt 1)

Här framgår att kommunen bara kan påverka en viss del och att mycket av den befintliga bebyggelseutvecklingen beror på fastighetsägarnas villighet att bygga om. Förslag om en trygghetscertifiering av byggnader har dykt upp i dialog med fastighetsägare i Gottsunda vilket skulle kunna användas för att öka motivationen (Projektledare 1). Projektledaren menar också möjligheten att ta ut en något högre hyra kan motiveras genom att bostadskvaliteten ökar av ett trygghetsarbete.

Förtätning och bilprioriterade områden

Förtätning, eller stadsläkning som det ibland kallas av Uppsala kommun (Planarkitekt 1), är en riktlinje som beskrivits i Översiktsplanen (Uppsala kommun 2016c, ss. 93, 154-157). Förtätningen används bland annat när kommunen vill bygga vidare på stadsdelar som de upplever som problematiska eller ofärdiga (Projektledare 1, 2). Till detta hör ofta miljonprogramsområden. Metoden har

bland annat föresatsen att när fler människor befolkar ett område så finns det större chanser att upptäcka pågående brott och känslan av att vara ensam och utsatt minskar (Projektledare 2). Detaljplanen för Rackarberget nämner förtätning som något som ökar trygghetskänslan då fler boende ökar rörelsen i området och "baksidor" byggs bort (Uppsala kommun 2017c, s. 30). Med baksidor menas oftast platser som inte kan ses från några omgivande fönster, som kan vara avskärmade från aktiva stråk eller också dolda av exempelvis vegetation. Detaljplanen för Främre Boländerna, ett område nära centrum, nämner inget om trygghet, män eller kvinnor (Uppsala kommun 2017b). De övriga sökorden finns med men kopplas inte till trygghetsökning. Då större delen av Boländerna är industriområde där det finns få bostäder blir området i stort sett öde när verksamheterna stänger för kvällen (Planarkitekt 1). Eftersom få personer stannar kvar menar planarkitekten att prioriteringen av trygghetsarbete under kvällstid är lägre. Däremot finns andra bilprioriterade områden med bostäder så som Gottsunda och Gränby. Där har den gamla utformningen ibland skapat otrygga platser som måste passeras av boende även kvällstid. *"Det är svårt med stadsdelar som är mer som enklaver, med mycket ingenmansland mellan, som ju är trevliga på dagen men blir problematiska andra tider på dygnet."* (Planarkitekt 1). Det handlar enligt intervjuerna ofta om sparad natur eller parker som delar av olika stadsdelar (Planarkitekt 1, Projektledare 2, 3).

Programplanen för miljonprogramsområdet Eriksberg och Ekebydalen lyfter att utgångspunkten är att göra Eriksberg mer lättorienterat (Uppsala kommun 2016b, s. 28-29). Den beskriver också att gaturummen ska utformas utifrån den mänskliga skalan med aktiva bottenvåningar och välkomnande entréer där även förgårdsmark kan bidra till karaktären för området. Den strävar också efter verksamheter i bottenplan i både befintlig som ny bebyggelse kring centrumområdet Västertorg. Programplanen (2016b, s. 33) framhåller även gång-, cykel- och kollektivtrafiken för att minska biltrafiken.

På frågan om vad som är de största utmaningarna inom deras område var svaren varierade. En av frågorna som dök upp var invånares önskan att synas eller att inte synas från omgivningen. Mycket av kommunens arbete idag tycks gå ut på att skapa många "ögon på gatan". Huvudleder som tidigare legat isolerade från bostadshus genom stora ytor av parkeringar eller naturmark kantas nu med nyuppförda bostäder (Projektledare 1, 2). På detta sätt kan möjligtvis tryggheten öka då fler personer ser vad som händer på gatan. En av de intervjuade berättade att:

Vi har jobbat med trafikfrågorna på ett ganska medvetet sätt och sen har vi en bebyggelse som sluter upp och kommer ganska nära så att man har många fönster ut. Vi kompletterar med ganska många nya bostäder så att det finns en befolkning där dag som natt. (Planarkitekt 2)

Dock framgick det att även det motsatta önskas av vissa boendegrupper (Projektledare 2). Två av de intervjuade tog upp att kommunen jobbar i stadsdelen Gottsunda med ett projekt för en park som ska intressera specifikt unga tjejer (Projektledare 1, 2). Parken heter Lina Sandells park. För att undersöka platsens behov har planerarna som vanligt tillfrågat allmänheten men även sökt upp specifika grupper som ofta inte hörs i planeringsprocessen. Mestadels är det män i medelåldern som gör sig hörda, uppger en av de intervjuade (Projektledare 2). De unga tjejer som de sökt upp berättade att de ville ha platser som var *skymda* från insyn, detta på grund av att tjejerna på en del platser kände sig övervakade av släktingar eller andra personer och därmed mindre fria.

Parkeringar

Med bilar kommer ett behov av parkeringar. Uppsala har enligt Planarkitekt 1 på senare tid övergått till att koncentrera parkeringarna till parkeringshus och bygga bort markparkeringar. Hen menar att det är viktigt att utforma parkeringshusen så att de faktiskt används och hänvisar till stora parkeringshus i centrala Uppsala som nästan aldrig är fulla. I en annan intervju (Planarkitekt 2) framkom det att parkeringshus i Gränby, längs Bruno Liljeforsgatan haft stora problem med otrygghet. Där har kommunen haft samtal med Rikshem om hur de ska lösa problemen med att en del parkeringsvakter inte vågat gå in i parkeringshusen under kvällstid. Hen menar att platsen förmodligen påverkas av att det är få personer som rör sig där och att man inte syns utifrån (Planarkitekt 2). *"Vi brukar prata om att det ska vara öppna fasader, man ska kunna se in, det ska vara belyst, finnas flera ingångar och utgångar"* (Planarkitekt 2). Ett till exempel på hur man kan öka attraktiviteten fås i en annan intervju (Projektledare 2) där hen menar att parkeringshus med aktiva bottenvåningar, såsom kontor eller handel, skulle kunna ge parkeringshusen en mer inbodd känsla, ett slags platsägarskap.

Boverkets syn på stadens rum

Boverket (2010, s. 18) menar att åtgärder för att få fler kvinnor att röra sig i det offentliga rummet ökar tryggheten, inte minst för andra kvinnor. De tar också upp att det är viktigt för trygghetskänslan hur entréer är placerade i förhållande till parkeringar och busshållplatser. De anläggningar som placeras i nära anslutning till bostäder hjälper till att skapa trygghetsökande rörelser av människor enligt Boverket (2010, s. 20). Ett förslag från dem är att sammanvända parkeringar till aktiviteter som sker vid olika tider på dygnet, exempelvis köpcentrum och idrottsanläggningar. Detta för att minska tomma parkeringar och öka rörelsen av människor på en plats. De nämner också att: *"Otrygga platser är inte överblickbara, inbjuder inte individen till kontakt med omgivningen, de är obefolkade, svåra att orientera sig i och förfallna"* (Boverket 2010, s. 22). I motsats till detta tar Boverket (2010, s. 41) även upp att andra människor också kan vara orsaken till en upplevd otrygghet då många brott sker i folktäta sammanhang. Brottsligheten menas då utgöras av främst stölder och alkoholrelaterad brottlighet. När det kommer till parkeringar tycker Boverket (2010, s. 24) att de ska ha flera in- och utgångar, vara väl synliga, ha tydlig skyltning, ha bra belysning och att man gärna använder transparenta material i parkeringshus på exempelvis dörrar. Väststade offentliga toaletter ses också som en viktig trygghetsfråga av Boverket (2010, s. 27). Även dialog med boende anses av Boverket (2010, s. 28) ge viktiga insikter och rekommenderas i trygghetsarbetet samt att de boende även förses med gemensamma vistelseytor där de kan träffa och lära känna grannar.

Trygghet i stadens grönska

Flera stadsdelar i Uppsala är avskärmade från andra genom skogsmarker eller stora grönområden. En av de intervjuade menar att *"det är svårt med stadsdelar som är mer som enklaver, med mycket ingenmansland mellan"* (Planarkitekt 1).

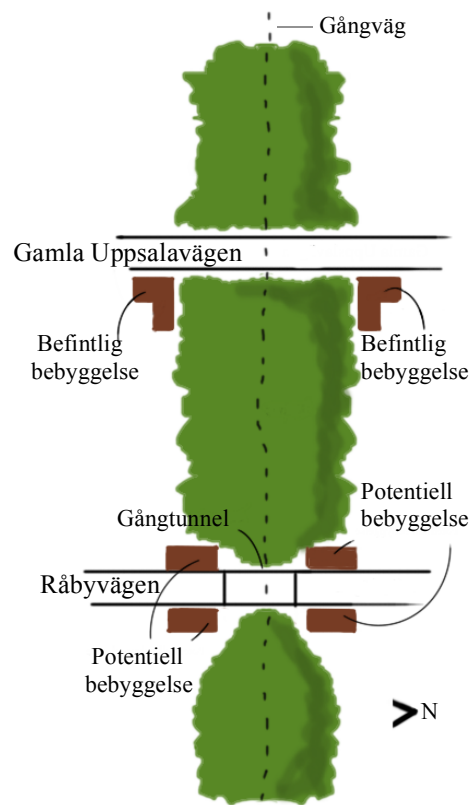
Förvaltning

På frågor om förvaltning berättar den tillfrågade (Projektledare 3) att de för att öka tryggheten i staden arbetar med belysning, extra renhållning, städning inklusive

klotterborttagning samt beskärning och borttagning av skymmande vegetation. Hen fortsätter med att berätta att för att öka tryggheten är det vanligt att mellanskiktet, det vill säga buskagen, tas bort för att öka genomsiktligheten. Gång- och cykelvägar rensas från sly till 1,5 meters avstånd från vägen. På frågan om hur mycket parkförvaltningen kan påverka om de upptäcker problem var svaret att om resurser finns så fixar de problemet själva men att de annars tar upp det med anläggningssidan. Hen fortsätter i enkäten med att säga att då ligger beslutet på anläggning och att prioriteringen då är ganska låg (Projektledare 3). De pengar som parkförvaltningen har till skötsel har inte ökat trots att de fått fler nya ytor att ta hand om (Projektledare 3). Detta menar hen påverkar främst skötseln av naturnära skogsområden som ofta upplevs som otrygga. Fortsättningsvis gör byggnationen av nya hus nära naturområden att tidigare lättskötta naturmarker blir mer besökta och därmed mer resurskrävande. Parkförvaltningen behöver då gå in och sköta dessa områden mer intensivt (Projektledare 3). En av de intervjuade berättar också att polisväsendet gärna vill att buskage och skymmande föremål tas bort för att minska riskerna vid ingripanden och specifikt vid stenkastning. Stenar göms ofta i buskage för att sedan användas (Projektledare 2). Hen menar också att många boende istället värnar om den *orörda* naturen och inte nödvändigtvis tycker om att den gallras vilket skapar motsättningar.

von Bahrska häcken

Von Bahrska häcken utgörs av en kilometerlång, förhållandevis bred trädplantering som anlades år 1910 som skydd mot hårda vinterstormar (Nilsson 2010). Under sommaren 2008 gruppvåldtogs en 15-årig kvinna vid von Bahrska häcken i Uppsala (Haraldsson 2011). Svenska dagbladet rapporterar att kvinnan blev svårt deprimerad efter händelsen och då förövarna inte hittats efter två år tog hon sitt liv. Även i intervjuer med kommunen tas von Bahrska häcken upp som ett svårt område (Planarkitekt 1, Projektledare 2). En av de intervjuade berättar att våldtäkten satt stor prägel på området som en otrygg plats och att många människor undviker den (Projektledare 2). Hen menar också att trädbarriärens täthet påverkar upplevelsen då den motverkar "ögon på gatan" men eftersom von Bahrska häcken skär rakt igenom ett stort område är den svår att undvika.

Figur 2. Egen skiss av von Bahrska häcken baserad på en skiss utförd av planarkitekt 1. Skissen visar överst hur von Bahrska häcken ser ut idag längs Gamla Uppsalavägen med befintlig bebyggelse placerad i utkanten av häcken. En gångväg sträcker sig genom mitten av häcken. Nederst vid Råbyvägen ritade planarkitekt 1 ett förslag på hur bebyggelsen skulle kunna användas för att skapa mer "ögon på gatan" genom att tillåta en större öppning av häcken.

Om kvinnors trygghet prioriterades nog mycket av kommunen, berättar Planarkitekt 1, så kanske vi skulle våga göra något i von Bahrskas häcken också. Hen menar att om möjligheten gavs att smalna av grönområdet längs bilvägarna och föra in bostäder skulle otryggheten minska (Figur 2). Detta förslag stöter dock ofta på problem då gröna värden berättas ha högre prioritet, inte bland planerarna men bland befolkningen (Planarkitekt 1).

... bland befolkningen i allmänhet och bland tongivande män utanför planerar-sfären, så är ju kommunen dum, alltså att vi bara vill förstöra natur som om det skulle vara ett egenvärde i att förstöra natur. (Planarkitekt 1)

Problemet ligger därmed ibland i att medborgare upplever det som ett negativt ingrepp när grönområden minskas eller bebyggs även om det är för att öka trygghetsupplevelsen.

Boverkets syn på stadens grönska

Även Boverket (2010, s. 33) tar upp att övergivna och misskött omgivning kan öka otryggheten. En hög standard inom skötselområdet menas skapa mer attraktiva miljöer vilket kan få fler människor att röra sig i staden och minska skadegörelse och klotter. Naturmiljöer kan ibland uppfattas som mer skräpiga och ju närmare de ligger en stadslig omgivning desto otryggare uppfattas de (Boverket 2010, s. 42).

Helt öppna platser kan uppfattas som utsatta men allt för omslutna platser kan också kännas otrygga och inestängande (Boverket 2010, s. 46). Allt för omslutna platser gallras ofta ur genom att befintliga buskar tas bort eller skärs ner. Boverket ser dock problem med beskärning då buskarna kommer tillbaka tätare och den kontinuerliga beskärningen nämns även kosta mycket pengar.

Trygghet vid förflyttning

När människor rör sig genom staden kan de färdas på många olika sätt. I genomsnitt färdas kvinnor oftare kollektivt eller med cykel än män som oftare tar bilen (Trafikanalys 2016).

Tunnlar

Vid intervjuerna tillfrågades de om hur de arbetar med tunnlar, mer specifikt trafikseparerade gångtunnlar. Enligt svaren är detta ett problematiskt område då trafiksäkerheten ökar med gångtunnlar under bilvägar men trygghetskänslan ofta minskar. En av de intervjuade berättade att:

... när man vill ta bort tunnlar är det för att göra det mindre otryggt att gå under vissa vägar kvällstid. Å andra sidan har kommunen jobbat med två nya tunnlar i stan, S:t Olofsgatan och S:t Persgatan och de kommer ju innebära i sig en ökad otrygghet, men det kommer ju att minska olycksrisken avsevärt för att bli påkörd av tåget. Men vi ser ju nu att det sker brott just i tunnelarna, inte bara mot kvinnor. (Planarkitekt 1).

De åtgärder som hen även beskriver för att öka tryggheten är exempelvis bra belysning, att tunnelarna är så breda sedan möjligt och att det inte finns några dolda hörn (Planarkitekt 1).

Även i Östra Sala backe har det byggts en ny gång- och cykeltunnel berättar Planarkitekt 2. Den tunneln har breddats och belysts samt inretts med konst säger hen. Trots detta har andra tunnlar i Östra Sala backe tagits bort med motiveringen

att de varit för otrygga (Projektledare 1). Detta har lett till att de smala passagerna bytts ut till plankorsningar, något som Projektledare 1 anser ökar tryggheten men också riskerar att öka antalet trafikolyckor. För att motverka detta kan kommunen ”reglera trafikövergångar och sänka bilhastigheten och prioritera de gående före bilarna” (Projektledare 1).

Gång- och cykelvägar

Det stadsplanemönster som ligger till grund i stadsdelar som Gottsunda och Sävja är uppbyggda så att bussgatan och huvudgata ligger helt skilda från bostäder och nattbefolkning (människor som bor och sover i området) berättar Planarkitekt 1. Hen tror att de parkeringsplatser och skogsremsor som ligger mellan huvudgatan och hemmet kan upplevas som en otrygg zon att passera.

Planarkitekten beskriver också skillnaden mellan rekreativa och nödvändiga gång- och cykelstråk. De stråk som människor behöver för att ta sig hem i mörkret efter jobb och skola bör inte passera genom grönyteområden. Detta eftersom grönyterna ofta är mörka och antalet förbipasserande kvällstid är få. Mellan Sunnersta och Gottsunda beskrivs detta vara ett problem (Planarkitekt 1). Där leder gång- och cykelbanan kallad *Askbanan*, från Askvägen i Sunnersta till Valthornsvägen i Gottsunda. Den börjar i Sunnersta med ett tätt skogsområde i 200 meter. Detta menar planarkitekten kan låta kort. Men då man tittar närmare fortsätter vägen efter skogen förbi en förskola (som är tom sena kvällar och nätter), baksidorna av bostadshus, en tunnel, garagelängor och en till skola tills man kommer fram till Gottsunda Centrum som även det är tomt nattetid (Planarkitekt 1). Närmaste alternativa gång- och cykelvägen löper längs en bilväg med åker på ena sidan och skog på den andra. Planarkitekten beskriver att det är mycket svårt att komma åt att lösa problemen i de här strukturerna då det finns så få alternativa vägar och stora folktomma ytor (Planarkitekt 1).

När kommunen arbetar med dessa problem pratar man om alternativa stråk där tanken är att bygga tydligare *huvudstråk* där det finns bostadsentréer, gott om belysning, fler människor i rörelse och ”ögon på gatan” (Projektledare 1, 2).

Då Främre Boländerna idag omvandlas från industriområde till ett innerstadsområde dyker nya frågor upp om hur man prioriterar trafiken menar Planarkitekt 2. Hen fortsätter med att berätta att kommunen planerar för mer utrymme för gång- och cykeltrafik då bilvägarna görs mindre eftersom de inte längre behöver passa industrifordon. Detta menas kunna gynna kvinnor som oftare cyklar (Projektledare 2).

Boverkets syn på förflyttning

Stora barriärer är ett problem vid förflyttningar mellan områden menar Boverket (2010, s.19). De lyfter fram gångtunnlar som en trafiksäker lösning men menar att dåligt planerade tunnlar kan upplevs som otrygga och riskerar att användas till andra saker än det planerade. Faran ligger i att kvinnor istället riskerar att ta trafikfarliga vägar för att undvika otrygga tunnlar (Boverket 2010, s.55). Tunneln bör enligt Boverket vara så kort som möjligt, helst släppa in dagsljus, vara fri från vrår och ha god översikt i och utanför tunneln. Detta menar de betyder att skymmande buskar ska undvikas och att ljussättningen även ska lysa upp utanför tunneln för att inte blända. Även kvinnor med funktionsnedsättningar bör uppmärksammas då dessa kan uppleva stor otrygghet eftersom deras möjlighet att fly från en eventuell fara är begränsad (Boverket 2010, s. 57).

Ljussättnings betydelse för trygghet

Belysningsfrågor uppges i en intervju inte skötas av kommunen själva utan hantearas av konsulter på uppdrag av kommunen (Planarkitekt 2).

På Uppsala kommun berättade en av de anställda om att stark belysning på gångvägar kan ge en upplevd otrygghet eftersom det blir mycket svårare att se bortanför gångvägen (Projektledare 2). Hen menade då att man kan arbeta med belysning lite längre från gångvägen för att ge ett jämnare fördelat ljus. Detta ses som speciellt viktigt vid bekämpning av brottslighet då stenkastare och liknande lättare kan gömma sig i skog- och parkområden som är dåligt upplysta.

Ekebydalens naturområde har en cykelväg längs Eriksbergsvägen som helt saknar belysning vilket Projektledare 1 berättar behöver åtgärdas. Även stadsskogen nämns i en intervju som problematisk där placeringen av upplysta gångvägar begränsas för att inte störa djurlivet (Planarkitekt 1).

Boverkets syn på belysning

Boverket beskriver att det är viktigt att ljussätta på rätt sätt (Boverket 2010, s. 70). Starka kontraster uppges försvåra urskiljningen av hot i mörkret och öka känslan av att själv vara exponerad. Ljus som filtreras genom trädkronor menas istället ge ett mer ombonat intryck. Boverket (2010, s. 73) skriver också att det är viktigt att hållplatser har en belysning som ger god överblick av miljön runt om kring personen som står och väntar. Att ljussätta folktomma platser beskrivs dock förvirra och riskera att leda in folk i utsatta situationer (Boverket, 2010, s. 71). Belysningen ska därför vägleda och öka orienterbarheten, gärna genom att markera landmärken så som byggnader eller broar (Boverket, 2010, s. 76).

Belysning har även av tradition planerats av i huvudsak män (Boverket 2010, s. 77).

Analys av Uppsala kommuns trygghetsarbete

Trygghetsarbetet tycks påverkas mycket av den kommunanställdas kunskap, intresse och erfarenheter eftersom inga tydliga riktlinjer finns. SKA-verktyget är dock ett steg mot mer rutiner kring trygghetsarbetet. Uppsala kommun tycks jobba mycket med gångtunnlarna och en av de tillfrågade uppger att de bland annat jobbar med breddning, belysning och att ta bort dolda hörn för att öka tryggheten. Dessa faktorer pratar även Boverket om (2010, s. 55).

Som Boverket (2010, s. 42) nämner uppfattas naturmiljöer nära stadslika omgivningar som mer otrygga. Detta överensstämmer med parkförvaltningens (Projektledare 3) redogörelse om ett ökat behov av skötsel i de nya naturnära områdena. En punkt i Översiktsplanen (2016c, s. 41) överensstämmer väldigt bra med hur det tillfrågade uppgett att kommunen arbetar:

Säkerställ att utformning av den byggda miljön, de offentliga rummen, gång- och cykelstråk och anslutande miljöer kring hållplatser för kollektivtrafiken är tillgängliga, inkluderande och trygga, under hela dygnet. Det kan till exempel handla om god belysning, överblickbarhet, möjlighet för människor att kunna välja grad av exponering vid rörelse och vistelse i offentliga miljöer, med mera. Det kan också innebära att specifika grupper behöver tillfrågas och inkluderas i processen kring utformningen av offentliga miljöer. (Uppsala kommun 2016c)

Exempelvis tillfrågades en specifikt målgrupp vid arbetet med Lina Sandells park. Överblickbarhet beskrevs av de intervjuade som viktigt bland annat vid arbetet med prång och möjligheten att göra vägval togs upp flera gånger. Med belysningen handlar det hela tiden om en avvägning mellan trygghet och andra intressen, såsom djurliv (Boverket 2010, s. 72). För kommunen verkar det också ibland handla om en friktion mot invånares önskemål.

Boverket (2010, s. 77) rekommenderar framförallt inom belysning att kombinera kompetensen hos planerare, arkitekter och ingenjörer, något som Uppsala kommun tycks ha gjort genom att använda sig av en extern konsultfirma (Planarkitekt 2).

Diskussion

I denna del diskuteras resultatet av undersökningen kopplat till tidigare kunskap och ämnet landskapsarkitektur.

Resultatdiskussion om Uppsala kommuns trygghetsarbete

Det var överraskande hur lite direktiv som Uppsala kommun tycks ha kring kvinnors trygghet i staden då kvinnor är en utsatt grupp enligt trygghetsundersökningar. Som det framgick i resultatet så finns det inte något specifikt fokus på *kvinnors* trygghet på kommunen utan mer fokus på att tillfredsställa alla grupper (Projektledare 1, 2). Detta är intressant då författare som Carmona et al. (2010) menar att kvinnor och män upplever omgivningen olika. Frågan är om kommunen verkligen kan skapa en trygg stad för alla om de inte också specifikt fokuserar på kvinnors trygghet. Jag upplever att kommunen tenderar att jobba mer mot jämlikhetsmålen och därmed räknar med att kvinnors behov tillfredsställs. Risken finns då att kvinnor inte alls känner sig tryggare av insatserna. Om Uppsala kommuns arbete sedan jämförs med de tydliga riktlinjerna i Huddinge kommuns trygghetshandbok och ställningstagandet hos de nio städerna i Purple flag-projektet blir det ännu tydligare att det finns mycket mer arbete som kan göras för att få en tryggare stad.

Jag upplever det som en förlust att inte trygghetsvandringar tycks användas i någon större utsträckning längre. Dessa kan inte bara användas för att hjälpa till att peka ut problemområden utan även ge bra information om trygghetsökande åtgärder gett önskat resultat (Boverket 2010).

Positiva attityderna runt förtätning verkar vara vanliga i Uppsala kommuns stadsplanering idag. Förtätningens trygghetsfördelar kan utifrån intervjuerna sammanfattas som idén om att när fler personer rör sig i utemiljön så ökar känslan av trygghet. Jag kan dock inte bedöma huruvida de övervägt risken att motsatt effekt uppstår när fler personer vistas på en plats. Risken är att det istället leder till en ökad anonymitet och därmed ett minskat ansvar, det vill säga åskådareffekten (Schultz 2013), vilket istället ökar risken att bli utsatt för brott. Jag upplever det därför som att förtätningen som sker idag kan få oönskade konsekvenser, bland annat för kvinnors trygghet. Ett exempel på detta var önskemålen från kommunen och polisen efter mer ”ögon på gatan” och önskemål om mindre övervakning från tjejer

i Gottsunda. Detta var även problemet i Husby där kvinnor svarat i enkäter att de kände sig övervakade (Randhawa Bergmark 2017). Enligt de intervjuer som jag genomfört verkar även problemen kring grönområden och deras ibland otrygga intryck vara en skilljaktighet mellan kommunen och boende (Planarkitekt 1, Projektledare 2, 3). När kommunen vill implementera trygghetslösningar i befintliga gröonstrukturer uppfattas de alltså ofta som inkräktare. Kanske kan mer information om trygghetsarbetet bidra till mindre konflikter.

Rörelse i staden verkar eftersträvas mycket genom att använda verksamheter i bottenplan men som nämnt i resultatet tystnar bottenvåningarna då butikerna stänger (Planarkitekt 1). Om man ska planera in aktiva bottenvåningar i områden där vandalisering är ett problem finns också risken att butiksägarna behöver installera jalousier av metall som dras för efter stängning. Något som Gehl menar får gatorna att kännas mer otrygga (2010, s. 149). De parkeringshus som planeras av kommunen som ersättning för markparkeringar bör utformas med stor hänsyn till trygghetsaspekter då de enligt intervjuerna annars står oanvända. Kommunen har tankar om utformningen som stämmer överens med Boverkets rekommendationer (2010, s. 24) vilket verkar lovande om de faktiskt förverkligas.

Metoddiskussion

Svaren från intervjuerna var mer utförliga men tog också mycket längre tid att bearbeta än enkäten. Anonymiseringen av de tillfrågade medförde möjligtvis att deras respektive expertis blir mindre tydlig men uppmuntrade möjligtvis till ärligare svar. De tillfrågade på kommunen utgör en mycket liten del av den expertis som finns att tillgå och informationen om trygghetsarbetet är därför begränsad. Förhoppningen är att spridningen av arbetsområden inom kommunen gett ett mer skiftande perspektiv. Bland de personer som intervjuades och svarade på enkäten fanns både män och kvinnor.

Fortsatt arbete

Undersökningen har gett mig stora insikter i hur arbetet på Uppsala kommun genomförs och vilka tankar och uppfattningar som dominerar idag. Arbetsmetoder förändras med tiden vilket gör att detta ger en ögonblicksbild av arbetet som utförs. Möjligtvis kan min undersökning ge nytt liv till frågan om kvinnors trygghet även på kommunen bara genom att intervjuerna genomfördes. Kanske kan vetenskapen om Purple Flag och liknande initiativ leda till ett ökat trygghetsarbete i framtiden.

Ett fortsatt arbete inom området skulle kunna vara att jämföra med en annan kommun som har en låg upplevd trygghet, titta på mäns upplevelse, en specifik åldersgrupp av kvinnor, exempelvis äldre kvinnor vars otrygghet ofta är mycket hög, 38 % enligt Brå (2016b, s. 91) eller personer med funktionsnedsättningar. Nu när den nya BoTryggt2030 kommer och Bo Tryggt 05 åter finns tillgänglig skulle även en studie av dem vara mycket intressant för att inkludera andra aspekter som Boverkets text inte tar upp.

Referenser

- Almén, M. (2016) *Handlingsplan för jämställdhetsintegrering med intersektionellt perspektiv*. Göteborg: Boverket.
<http://www.boverket.se/contentassets/6303549d509a4b1889d35959416c5429/jim-intersektionellt-handled-2016-2.pdf> [2017-07-02]
- Andersson, B. (2001). *Rädslans rum: trygghetens rum: ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet*. Stockholm: Vinnova. ISBN 91-89588-37-1
- Bo Tryggt 05 (2005). *Bo Tryggt 05*. <http://media.botryggt.se/2017/06/BoTryggt05-komplett.pdf>
- Boverket (2008). *Gårdsutveckling i miljonprogramsområden*. Karlskrona: Boverket.
http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2008/gardsutveckling_i_miljonprogramsomraden.pdf
- Boverket (2010). *Plats för trygghet – inspiration för stadsutveckling*. Karlskrona: Boverket.
http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2010/plats_for_trygghet.pdf [2017-07-02]
- Brottsförebyggande rådet (2016a). *Nationella trygghetsundersökningen 2006-2015 – regionala resultat*. <http://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2016-01-19-nationella-trygghetsundersokningen-2006-2015---regionala-resultat.html> [2017-07-02]
- Brottsförebyggande rådet (2016b). *Nationella trygghetsundersökningen 2017*.
https://www.bra.se/download/18.37179ae158196cb172d6047/1483969937948/2017_1_Nationella_trygghetsundersokningen_2016.pdf [2017-07-02]
- Brottsförebyggande rådet (2017). *Otryggheten har öka och könsskillnaderna kvarstår*. <https://www.bra.se/nytt-fran-bra/arkiv/press/2017-01-10-otryggheten-har-okat-och-konsskillnaderna-kvarstar.html> [2017-07-02]
- Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T. & Oc, T. (2010). *Public places – urban spaces: the dimensions of urban design*. 2 ed. Oxford: Architectural Press/Elsevier
- Creutzer, A. (2014). *Folkhemmets rum: Köket*. Nordiska Museet.
<https://digitaltmuseum.se/021105856554/folkhemmets-rum-koket> [2017-07-02]
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington: Island Press
- Haraldsson, A. (2011). 19-åring dömd för gruppvåldtäkt. *Svenska dagbladet*. 5 maj.
<https://www.svd.se/19-aring-domd-for-gruppvaldtakt-6GRe> [2017-07-02]
- Huddinge kommun (2015). *Handbok för tryggare stadsmiljöer*.
https://www.huddinge.se/globalassets/_gemensamma/styrdokument-overgripande/anvisningar-och-instruktioner/trygghetshandbok-stadsmiljoer.pdf [2017-07-02]
- Iverson Nassauer, J. (1997). *Messy ecosystems, orderly frames*.
https://www.ncrs.fs.fed.us/pubs/jrnl/1995/nc_1995_nassauer_001.pdf [2017-07-02]
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Vintage
- Linde Bjur, G. (2017). *Kvinnor tar plats – arkitekter i 100 år*.
<http://www.arcobello.se/2017/01/31/kvinnor-tar-plats-goteborg-1920-2020/> [2017-07-02]
- Lindström, L. (2016). Uppsalas nye stadsarkitekt om stadens framtid. *Upsala nya tidning*. 10 september. <http://www.unt.se/nyheter/upsala/upsalas-nye-stadsarkitekt-om-stadens-framtid-4363671.aspx> [2017-07-02]

- Listerborn, C. (2002). *Trygg stad*. <http://cpl.lib.chalmers.se/records/fulltext/349.pdf> [2017-07-02]
- MacMillian, R., Nierobisz, A. & Welsh, S. (2000). Experiencing the streets: harassment and perception of safety among women. *Sage journals*, vol. 37 (3), ss. 306-322. <https://doi.org/10.1177/0022427800037003003>
- Nationalencyklopedin (2017). Offentligt rum. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/offentligt-rum> [2017-05.31]
- Nilson, Ö. (2010). *Uppsala Nya Tidning*. Von Bahrska häcken måste skötas. <http://www.unt.se/insandare/von-bahrska-hacken-maste-skotas-1056350.aspx> [2017-07-02]
- Painter, K. (1988). *Lighting and crime prevention: The Edmonton project*. Lonson, England: Middlesex Polytechnic.
- Painter, K. (1991). *Evaluation of public lighting as a crime prevention strategy with special focus on women and elderly people*. Manchester, UK: University of Manchester.
- Randhawa Bergmark, R. (2017). Husby först ut med feministisk stadsplanering. *Sveriges television*. 30 mars. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/husby-c-forst-ut-med-feministisk-stadsplanering> [2017-07-02]
- Schultz, S. (2013). Färre ingriper när fler ser på. *Svenska dagbladet*. 5 mars. <https://www.svd.se/farre-ingriper-nar-fler-ser-pa> [2017-07-02]
- Statistiska centralbyrån (2017). *Var femte kvinna har avstått från att gå ut på kvällen*. <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/statistiknyhet/undersokningarna-av-levnadsforhallanden/> [2017-07-02]
- Svenska stadskärnor (2017). *Kvällsekonomi för samverkan och ökad tillväxt – Purple Flag akademien Sverige*. Svenska stadskärnor. http://www.svenskastadskarnor.se/Aktuellt/Purple%20Flag%20Sweden/.pg_290 [2017-07-02]
- Trafikanalys (2016). *RVU Sverige – den nationella resvaneundersökningen 2014-2015*. http://www.trafa.se/globalassets/statistik/resvanor/rvu_sverige_2015.pdf [2017-07-02]
- UMO (u.å.). *Trans och cis*. <http://www.umo.se/Jag/Trans-och-cis/> [2017-07-02]
- Uppsala kommun (2016a). *Cykelåret 2016*. <https://www.uppsala.se/contentassets/302411b4998e47fbba7ed3fa575ae06c/cyk-elbokslut-2016.pdf> [2017-07-02]
- Uppsala kommun (2016b). *Eriksberg och Ekebydalen*. http://bygg.uppsala.se/globalassets/uppsala-vaxer/dokument/stadsplanering--utveckling/detaljplanering/samrad_granskning/eriksberg---ekebydalen/2-a-planprogram_.pdf [2017-07-02]
- Uppsala kommun (2016c). *Översiktsplan, Del A: huvudhandling*. <https://www.uppsala.se/contentassets/7d682210066f491ba5236651b03f253e/op-2016-del-a-huvudhandling.pdf> [2017-07-02]
- Uppsala kommun (2017a). *Arkitekturpolicy*. <https://www.uppsala.se/organisation-och-styrning/publikationer/arkitekturpolicy/arkitekturpolicy/> [2017-07-02]
- Uppsala kommun (2017b). *Främre Boländerna*. http://bygg.uppsala.se/globalassets/uppsala-vaxer/dokument/stadsplanering--utveckling/detaljplanering/samrad_granskning/framre-bolanderna/2-strukturprogram.pdf [2017-07-02]
- Uppsala kommun (2017c). *Rackarberget*. http://bygg.uppsala.se/globalassets/uppsala-vaxer/dokument/stadsplanering--utveckling/detaljplanering/samrad_granskning/rackarberget-samrad/2-planbeskrivning-inkl-samradslista.pdf [2017-07-02]

Uppsala kommun (2017d). *Stadsbyggnadsförvaltningen*.

<https://www.uppsala.se/organisation-och-styrning/organisation/forvaltningar/stadsbyggnadsforvaltningen/?selectedyear=>
[2017-07-02]

Uppsala kommun (2017e). *Så fungerar kommunen*.

<https://www.uppsala.se/organisation-och-styrning/sa-fungerar-kommunen/>
[2017-07-02]